

III. Tromsø kirke.

(*Ecclesia sanctæ Mariæ de Trums.*)

Som bekjendt er den første kirke i Tromsø bygget efter befaling av en av Norges mest navngjetne konger, Haakon Haakonsson¹⁾, som styrte Norge fra 1217 til 1263. Kirken kan antas bygget omkring 1240—1250. Omkring 1170 kaldes Lenviks kirke „den nordligste i Verden”. I et pavebrev fra 1308 kaldes Tromsø kirke „*ecclesia sanctæ Mariæ de Trums juxta peganos*” (Den hellige Marias kirke i Troms nær hedingerne). ²⁾ Denne kirke har en berømt historisk forfatter kaldt „en moder for Finmarkens kirker”, og med fuld føie. Litt efter litt reistes der kirker opover til landets nordligste grænser, og allerede 1307 reiser Norges erkebiskop op til det fjerne Vardø og vier kirke der³⁾. Tromsø kirke vedblev i den følgende tid at være et av de kongelige kapeller i Norge; av dem var der ialt 14, og de viktigste blandt dem - var Maria-kirken i Oslo, Apostelkirken i Bergen og Mikalskirken i Tønsberg. Kongen hadde patronsret til disse kirker dvs.: ret til at utnævne presteskabet, medens presterne ved landets øvrige kirker ansattes av biskopen. Da landets konger senere residerede utenfor landets grænser, tiltok erkebispnen i Nidaros sig retten til at utnævne prester ogsaa til kirken i Tromsø; men kong Hans, dengang konge til Danmark og Norge, lot paa et møte i Bergen⁴⁾ nedlægge protest mot erkebispens selvtagne ret, og den daværende erkebiskop, Gaute, maatte indrømme kongen den ret som var ham hjemlet i gamle pavebreve; men „den prest som kongen kaldte, skulde være en duelig indenlandsk klerk, som skulde være erkebispnen i Nidaros lydig”. De pavebreve hvortil der sigtes av kong Hans, er pave-

1) Haakon Haakonssøns saga.

2) Dipl. Norv. I, 113.

3) Islandske Annaler s. 74. Kr. 1888.

4) Dipl. Norv. I. s. 683. Møtet i Bergen holdtes 18/6 1486.

brevet fra Innocents den 4de, utstedt i Lyon 19de december 1247¹⁾, hvori paven tillater at kong Haakon selv vælger prester til de kirker han og hans forfædre hadde stiftet, eller som han senere stiftet og skaffet indtægter til, og biskopen skulde indvie de prester til kirkerne som kongen foreslog. Der nævnes kirker paa tre kongsgaarder, to kirker av sten og en av træ. Den berømte historiker P. A. Munch har ment at den sidste kunde være Tromsø kirke, som i Haakon Haakonssøns saga kaldes Christkirken i Tromsø.

Endvidere pavebrevene av pave Clemens den 5te i Poitiers 5te februar 1308²⁾. I det ene av disse lover paven avlad til enhver som „med sand anger og bekjendelse" besøker et av de 14 kongelige kapeller, deriblandt Sancta Mariakirken i Troms nær hedningerne („*Sancta Marie de Trums juxta paganos*"). Valfarterne til kirken skulde gjøres paa dens første festdag hvert aar, og avladen gjaldt for et aar, eller ogsaa skulde besøket foregaa de første 8 dage efter kirkens første festdag, og da gjaldt eftergivelsen av kirkeboten 100 dage for „de troende som gjør bod". Brevet er utfærdiget av paven til hans kjære søn i Christo, Haakon Norges konge („*carissimi in Christo filii Haqvini Norvegie regis illustris*".)

I et andet pavebrev med sted og datum som det foregaaende bestemmes der efter anmodning fra kong Haakon at provsten ved apostelkirken i Bergen skal være forstander for de 14 kongelige kirker med titel av „*magister Capellarum regis*". Enhver biskop var forpligtet at indvie presterne til disse kirker, selv om kirken ikke hørte til hans bispedømme. Pavebrevet er utstedt „paa grund av kongens³⁾ fortjenester, som gjør ham værdig til det apostoliske sædes velvilje, gunstigen imødekommende hans ønsker, især naar disse øiensyn-

1) Dipl. I, s. 33.

2) Dipl. norv. I, s. 100—102,

3) Haakon den femte Magnussøn, konge mellem 1299 — 1319,

lig fremgaar av hans brændende gudsfrygt". Et hundrede aar efter Haakon Magnussøns død blev der av kirkens indtægter henlagt endel til et præbende for et dekanat som skulde oprettes ved Trondhjems domkirke. Indstilling derom fra geistlige myndigheter i Norge blev indvilget av pave Martin den 5te i 1419. ¹⁾

Ved reformationens indførelse var der flere heroppe som holdt med erkebiskop Olav Engebretssøn, deriblandt Tromsø-boeren Mikkell Olsson. Disse blev haardt brandskattet, da Eske Bilde, Tord Rød m. fl. 1537 drog opover mot erkebispens folk i Trondhjem og sendte Knut Alfsson med et skib nordover for at tvinge dem som holdt med erkebispem, til underkastelse, og for at brandskatte dem. Flere nordlændinger som ikke vilde finde sig i de nye magthaveres herredømme, fik bøte tungt for sit standpunkt. Kostbarheter og gods i mængde blev tat fra dem; men da nogen av dem senere sendte ansøgning om at faa noget av det tagne gods tilbage, synes dette at være indvilget.

Tromsø-boeren Mikkell Olsson, som synes at ha været en velstaaende privatmand av erkebispens parti, har git en fortegnelse over de kostbarheter som blev ham fratat, nemlig 1 sølvkande med lok, 30 lod, 1 forgyldt sølvstøp, 30 lod, 2 sølvstøp, hvert paa 20 lod, 1 støp paa 13 lod og 13 sølvstøp, hvert paa 12 lod, samtlige med lok. Et hodesølv, 1 halsbaand, 30 lod, 3 kors, de to 12, det 3dje 11 lod; 2 forgyldte kjæder, den ene 7, den anden 8 lod, 12 skeer, hver 3 lod, 3 forgyldte belter henholdsvis 30, 23 og 8 lod. 2 belter, det ene 16, det andet 20 lod, 1 baand karelisten med sølvsten, 12 forgyldte snuder(?), 1 koralrosenkranz med 10 sølvstener 2 agnus dei²⁾, et paa 3 og et andet paa 6 lod. 1 daggert paa

1) Norges gamle love, 2den række, 1ste bind, s. 445.

2) agnus dei, smykke av voks eller metal, paa den ene side „Guds lam", paa den anden et eller andet helgenbillede. Det var indviet av paven og bruktes som et slags amulet.

12 lod, 1 forgyldt pung, 3 gilde tinkander, 2 tinter (maal paa 1/2 liter), 6 tinfat, 1 stykke malt, 2 opredte senger, lerret, blekt og ublekt for 15 mark, 1 skibsanker med taug til hans skib, som lastet 14 læster (168 tønder)¹⁾.

Efter reformationen blev Tromsø kirke med tilhørende residerende kapellanier henlagt til provsten ved Trondhjems domkirke og senere til domkirkens sogneprest. Ifølge den „Trondhjemske reformats“ av 1589 hadde Tromsø prestegjeld dengang 8 kirker med 1 sogneprest, som bodde ved Tromsø kirke og betjente annekskirken i Melvik, 3 residerende kapellanier, hvorav 1 ved kirken i Thorsvaag med Helgø kirke som anneks, 1 ved kirken i Karlsø med kirkerne paa Kvitnes og i Vandvaag som anneks²⁾, og 1 residerende i Skjærvø, som dengang ikke hadde noget anneks. I Lyngen var der dengang ingen kirke. I kirken paa Tromsø holdtes gudstjeneste 4 helligdage, den 5te i Melvik. Til Tromsø kirke hørte dengang 60 bønder, til Melvik 13, som tilsammen utgjør en folkemængde paa ca. 400 mennesker. Det nuværende Balsfjordens prestegjeld med Malangen hadde ikke kirker, men hørte til Tromsø kirke. Kirken og presten hadde tilsammen landskyld av 28 vog jordegods og i fisketiende tilsammen 260 vog fisk; men prestens part av tienden gik til sognepresten ved Trondhjems domkirke „til hvem dette gjeld ved kgl. brev var perpetueret“. Prestens indtægter bestod i ostetiende og hvaltiende, kobbeveide, som gav 10 dyr om sommeren, 5 om vinteren. Endvidere offer, utfærd og kirkegang. Finnerne gav 1 vog fisk, nogen mindre, de fleste intet. Paa presteгаarden saaddes ikke korn, men der holdtes 16 melkekjør. Øen Lille-mægten med kobbeveide hørte dengang til Tromsø sogneprestembede; øen ligger ute ved havet i Tromsøsundets prestegjeld.

1) Dipl. Norv. XII, s. 21 flg.

2) Kirkerne i Torsvaag, Vanvaag og Kvitnes, alle tre paa Vanøen, blev nedlagt allerede i det 17de aarhundrede,

Den første prest til Tromsø efter reformationen skal efter *series pastorum* paa en tavle i Tromsøundets kirke ha været Peder Riis. Tavlen har navnet paa 13 prester efter reformationen indtil midten av det 18de aarhundrede, og Erlandsen har optat dem i sin «Geistligheten i Tromsø bispedømme». Nysnævnte Peder Riis maa være den Peder Risz der i det 16de aarhundredes 2den halvdel var residerende kapellan til Tromsø, som dengang var et kannikegjeld, som indehaddes av kanniken Haagen Lauritsen ved Trondhjems domkirke. Da Peder Risz paastod at han var kommet fra kaldet paa en uriktig maate, indstevnte han Haagen Lauritsen til en herredag i Bergen i 1585; men her oplystes det at saken allerede 1583 var avgjort saaledes at da nævnte P. R. tidligere hadde fraskrevet sig kaldet og ikke søkt om det paany, kunde hans sak ikke nu optages paany¹⁾. Haagen Lauritsen levde endnu 1596 og indehadde saavel indtægterne av Tromsø prestegjeld som den saakaldte *præhenda Serlonis*, som skulde tilfalde domkirkens sogneprester efter hans avgang²⁾. Men han overlode begge de første sogneprester til domkirken.

Om kirkebygningen i Tromsø nævner Reformatsen intet; men 32 aar senere hører man i 1621 alvorlige klager heroppefra over at „prestegaarden i Tromsø og mange kirker i sognet stod til nedfalds“, presterne «resignerte» fortvæk paa grund av de elendige indtægter, „kirketjenesten blev forsømt, barn døde uten daab, fattige syke uten sakrament” etc. I den anledning faar saavel lensherren i Nordland, Frans Kaas til Indyr, som biskopen i Trondhjems stift, hvortil saavel Nordland som Finmarken dengang hørte, en alvorlig skraper fra høiere vedkommende³⁾. Biskop i Trondhjem var dengang den bekjendte Anders Christensen Arreboe, avsat 1622.

1) Norske Herredags-Dombøker III, s. 8 flg.

2) Norske Rigsregistranter III, s. 399 og 630.

3) Norske Rigsregistranter 5, s. 151.

I 1638 ophørte ydelsen av fisketienden fra Tromsø prester til sognepresten til Trondhjems domkirke; denne hadde nemlig indsendt forestilling om at „de fattige prester i Tromsø prestegjeld maatte faa nyde indtægterne av kaldet uten nogen avgift". Som vederlag fik domkirkens sogneprest indtægterne av Stods sognekald.

Om kirkerne i Tromsø har man i dette tidsrum kun faa efterretninger. Hvorvidt Tromsø kirke likesom prestegaarden her „staar til nedfalds", vites ikke. Men i 1711 lot daværende prest til Tromsø og provst i provstiet Ole Audunsen bygge og indvie en ny kirke, som var bygget som langkirke og var, koret iberegnet, 36 alen lang og 6 alen høi. I midten av det 18de aarhundrede blev der tilbygget kirken to kors, et paa hver side av skibet. Denne kirke stod endnu 1805, men var ikke længere i bruk, og dens inventar var overført til den i 1801¹⁾ av provst Schielderup opførte kirke. I 1770 siges Ole Audunsens kirke endnu at være i god stand, og dens inventar omtales nærmere under beskrivelsen av en i nysnævnte aar avholdt besigtelsesforretning, som omtales nedenfor.

Den 10de september 1770 avholdtes besigtelsesforretning ved Tromsø kirke i overvær av provsten Johannes Irgens²⁾, Christopher Andersen, Langnes og Søren Willumsen, Langnes, og klokkeren Jens Willumsen.

Kirken var da en gammel langkirke som var opført i presten Ole Audunsens³⁾ tid, og var i god stand. Til søndre side av kirken var der i provsten Junghans⁴⁾ tid bygget et

1) Omkring midten av det 18de aarhundrede var folkemængden i Tromsø prestegjeld, det nuværende Tromsøysund, Balsfjord og Malangen 158 bønder — nordmænd og bufinner — ca. 790 mennesker. Schnitlers eksaminationsprotokoller ved rektor Qvigstad og professor Wicklund I, s. 412.

2) prest til Tromsø 1759 — 1781.

3) O. Audunsen prest til Tromsø 1672 — 1718.

4) Henning Junghans prest til Tromsø 1719 — 1753.

stort nyt kors. I provsten Meyers¹⁾ tid var der blit bygget et godt nyt taarn med spir, knap og fløi, og i provsten Irgens tid et stort nyt kors. Kirken hadde tegltak, sakristi og vaabenhus, utvendig bordklædd og malt, indvendig godt gulv, stoler, loft og lem i den gamle kirke, men i de to kors manglet endda loft og endel stoler. Dens ornamentar var følgende:

En stor prydelig altertavle, git av forhen avdøde Jon Stephansen Kiil, atter opstafert av enken Ahlet Kiil og hendes søn Hans Kiil, til alteret en ny sort fløiels messehagel, med sølvkrucifix, en gammel, rød do. av plusch, to messeskjorter, et nyt rødt alterklæde, en fin lerretsalterduk, som begge to er bekostet av presten Irgens, to store malmstaker til voksllys, en do. med to armer, en sølvkalk og disk forgyldt indvendig, en oblatæske av sølv, endvidere en sølvkalk og disk, som er kommet fra Melvik kirke. I kirken er en stor lysekrone med enkelte armer, git av en mand i menigheten ved navn Hans Hansen, en ditto med dobbelte armer, foræret av forhen avdøde Jeremias Figenschov, en god prækestol med en smuk himmel derover, hvilken sidste er gjort og foræret av Morten Reesen, ved prækestolen en stor messinglysekrone med tre lyspiper, kostet av provsten Meyer, i funten et messingdøpefat, i taarnet tre gode klokker, den mindste kommet fra Melvik kirke, en smuk tavle (fattigbøsse) med sølvklokke og plate, kostet og foræret av Hans Kiil 1763.

Denne kirke forsyner alle de andre kirker i Tromsen med provision, som presten besørger bekostet av tienden, og de aarlige indsamlede tavlepenge falder til de fattige. Til kirken hørte en Brochmans postille, en bibel og en salmebok.

Provsten Irgens fremviste ved denne forretning en lovlig besigtigelse over Tromsø kirke fra 1760 den 6te november angaaende den brøstfældighet og mangel han forefandt paa kirken ved sin ankomst til kaldet. I denne forretning findes

1) Johan Meyer prest til Tromsø 1754—1759.

specificeret hvad kirken den tid behøvede til forbedring, hvilke mangler er oprettet, hvorav det fornemste er det til nordre side nybygte kors og tegltak paa det søndre kors, saa at kirken nu overalt er med tegltak, og den mangler intet at den jo kan passere for en god kirke uten alene de foromtalte manglende loft i de nye kors, samt nogen smaa forbedringer paa nogen av vinduerne og nogen steder utvendig paa paneelingen, som vil bedre tilslaaes med spiker.

Ingen av almuen hadde været bebyrdet med nogen utgift til kirken, men kun ydet sin tiende. Kirkegaarden omkring kirken var i god stand undtagen et par steder hvor der behøvedes nogen smaa forbedringer.

Tavlepenge og betaling for liks begravelse, naar klokkekerne brukes, tilfalder de fattige, men ikke kirken, da denne har sin tiende og litt jordegods; dog betales intet for den mindste klokke for noget lik, da almuen som betaler tiende, har denne frit.

Titulær biskop Friis) møtte ikke ved kirkens besigtigelse; et indlæg han hadde lovet at sende, kom ikke frem.

Tolv aar senere holdtes atter en besigtigelsesforretning over kirken, som da befandtes at være i en meget brøstfældig stand. Sakristiet trak sig fra veggene, saa sne og regn kan trænge ind, aaserne under korgulvet var saa svækket at de ikke kunde bære folkemængden. Gulvet trængte forbedring, vaabenhuset maatte sættes istand, syllerne under de to kors laa saa nær jorden at korsene maatte opveies; bordklædningen som paa mange steder var fæstet med trænagler, maatte repareres. Til maling trængtes 2 tønder tran og 4 vog brunrot. Taarnet trængte ny tjærebredning. Flere reparationer tiltrængtes; de samlede utgifter beløp sig til 551 rdlr., 4 ort og 8 sk. Daværende sogneprest til Tromsø R. Schielderup²⁾ fik denne

1) prest til Bodø og missionskasserer.

2) Prest fra 1781—1805.

sum utbetalt av formandens enke, Anne Margrethe Irgens født Borchgrevinck.

Kirken blev trods sin mindre gode stand staaende ut aarhundredet og ind i det næste, da der i 1801 opførtes en ny kirke av daværende provst Schielderup, „som hadde været benaadet med kirkens tiende". Den var bygget som korskirke; koret og skibet var tilsammen 39 alen langt, bredden, begge korsene iberegnet, 37 alen, høiden fra gulvet til raften 10 1/4 alen.

Den gamle kirke fra Ole Audunsens tid stod endnu i 1805; den var med koret iberegnet 36 alen lang og med begge korsene 27 alen bred, medens høiden kun var 6 alen.

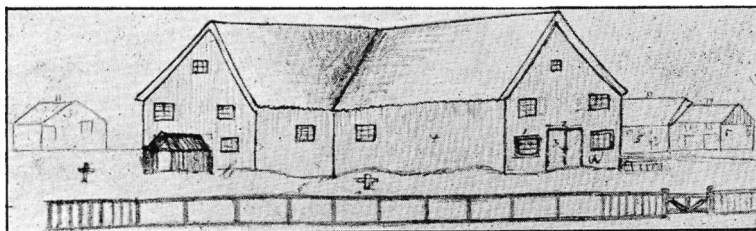

Fig. 1. Tromsø kirke; blyantskisse fra 1854.

Ifølge en besigtigelse, avholdt i 1805 over den nye kirke, bruktes stolestaderne fra den gamle kirke. Der manglet sakristi, bislag for kirkens 3 dører, bordklædning utvendig, taket var endel forfaltt. Der manglet endvidere 8 fag blyvinduer istedetfor de gamle som fandtes i kirken. Vinduerne var 1 3/4 alen høi, 3/4 alen og 4 tommer brede, 5 ruter i høiden, 3 i bredden. Klokkehuset, som var utenfor kirken, var aldeles forfaltt, og det paalaa almuen at opføre et nyt.

Den daværende prest til Tromsø, provst Henning Junghans¹⁾ antok at kirken desuten maatte faa nyt alter, ny alter-

1) H. Junghans prest til Tromsø 1805—1819.

tavle og ny prækestol. Indtil da hadde man brukt de nævnte gjenstande fra den gamle kirke. Desuten burde kirken faa hvælving under taket. Denne fordring blev dog ikke virkeliggjort. Saavel altertavle som prækestol vedblev at staa i den av provst Schielderup opførte kirke, og da kirken i 1860 aarene blev flyttet og opførtes som kirke for Tromsøsundets menighet, fulgte saavel altertavle som prækestol med og er fremdeles i bruk. Og denne gamle altertavle som i 1805 erklæredes ubrukelig, har Tromsøsundets nuværende sogneprest, herr Devold, latt „opstafere", saa den tar sig ganske staselig ut. Det viser sig her at den gamle sætning: „*Tempora mutantur, et nos in illis mutamur*", fremdeles staar ved magt.

Kirken som opførtes i 1801, tilhørte det nordlandske kirke- og skolefond. Ved resol. av 8/10 1856 blev det bestemt at kirken i Tromsø by skulde avgives til kirke for det opretendes Tromsøsundets menighet, og til ny kirke for byen skulde der engang for alle utredes av fondet 3000 spd. (12000 kroner).

Kirken skildres før sin flytning som „mørk og uanselig"¹⁾. I 1840 aarene omtales den som „faldefærdig og pjaltet — fattig". Dette sidste er dog en ren overdrivelse av en reisende som dengang besøkte Tromsø²⁾. Franskmanden Marmier³⁾ omtaler kirken som gammel, Lund citerer dette uriktig „300 aar gammel" med flere unøiagtigheter.

Efter flytningen er kirken blit modernisert og tar sig i det hele tat godt ut.

Ved resol. av 4/5 1854 blev der for avsavn av fisketiende tillagt Tromsø kirke en godtgjørelse av 180 spd. (720 kroner). Ved resol. av 10/11 1855 blev dette delt saaledes at Tromsø kirke fik 90 spd. (kr. 360. 00), Balsfjord og Malangens kirker

1) Kraft: Beskrivelse over Norge. V.

2) Lund Reise, s. 41.

3) Marmier Voyages, s. 140. (Vieille eglise posée pres de la greve).

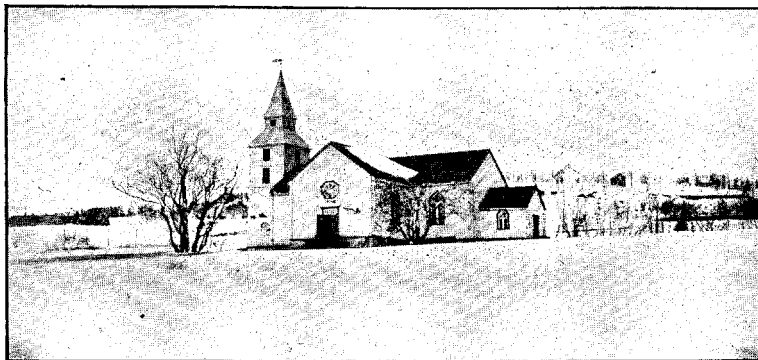

Fig. 2. Tromsø Sundets kirke.

henholdsvis kr. 216. 00 og kr. 144. 00. Ved resol. av 18/10 1856 blev det bestemt at den nævnte fisketiendegodtgjørelse til Tromsø kirke av 90 spd. (kr. 360. 00) skulde tilfalde Tromsø Sundets kirke, som blev indviet søndag den 26de juli 1863.

Efter en kongl. resol. av 1856 skulde kirken flyttes over til den anden side av Tromsø Sundet, naar den blev flyttet fra byen. Men det var længe før man kunde enes om kirkestedet. Den „anden side av sundet" blev snart opgit. Men nogen vilde ha den flyttet op paa øen, andre til Lanaset og atter andre til et sted mellem Hansjordneset og Breivik, indtil man tilslut blev enig om dens nuværende plads paa „Strandkirkegaarden", som den gamle kirkegaard søndenfor byen dengang kaldtes. Kommunestyrebeslutning av 10/5 1860.

Den ovennævnte altertavle fra 1689 er delt i tre felter med malerier paa træ i hvert felt; det nederste (prædella) har nadveren indsættes, det midterste, der er adskillig større end de to andre, Maria med Kristusbarnet, foran en engel, bak denne to englefigurer (?), til venstre for Maria, Josef. I det øverste felt gravlægnngen. Kristusbarnet har krone paa hoder, mens Marias hode er omgitt av en nimbus. Midtfeltet

har paa hver side en søile med korintisk kapitæl. Paa hver side av midtfeltet utenfor søilerne er vinger, hver med en utskaaret englefigur som i haanden holder et navneskjold med inskriptioner. Paa siderne av det øverste felt er ogsaa rike utskjæringer. Gesimserne over felterne er prydet med ranke-lignende utskjæringer. Paa gesimsen over midtfeltet staar til venstre en utskaaret mandlig figur med et anker¹⁾ (*Clemens Romanus*), til høire en mand med et kors²⁾. Figurerne ligner de fritstaaende billeder paa siderne av det øverste felt paa altertavlen i Tjølling kirke³⁾. Paa begge sider av det øverste felt er snoede halvsoiler. En liten kronet Mariafigur med Kristusbarnet danner topstykket. Paa hver side av det nederste felt er utskaaret englehoder i høidereliefer, og barokstilen med sine rike slyngninger i utskjæringer er godt representert i den gamle altertavle, som nu av hr. sogneprest Devold er blit smukt restaurert i sine oprindelige farver. Altertavlen blev foræret til kirken av Jon Steffensen Kiil, som var Trondhjems-borger med borgerleie i Nordland (formentlig paa Bentsjord). Han døde 12/11 1689 i Trondhjem. Var gift 1) Karen Hansdatter Hagerup, hadde ingen barn, 2) Malena Hansdatter Schjødt, 2 barn, nemlig Elen Jonsdatter Kiil og sønnen Hans Jonsen Kiil. Jon Steffensen Kiils 3dje hustru var Karen Andersdatter Althe, hadde ingen barn. Hans søn av 2det egteskap, nysnævnte Hans Kiil var nordlandshandler og bodde paa Bentsjord, var gift med 1) Margrethe Karlsdatter, 2) med Ingeborg Andersdatter Maursund. Hun omkom sammen med manden paa sjøen 4/10 1728⁴⁾. Deres søn var formentlig Anders Hansen Kiil som bodde paa Bentsjord og drev jægtebruk — jægten med bygdefarret kjøpte han av presten Junghans i Tromsø

1) Symbol paa haabet.

2) Symbol paa troen.

3) Harry Fett; Norges kirker i det 16de og 17de aarhundrede, s. 63, fig. 133.

4) Efter forstander Jacob Hornemans stamtavle.

i 1740 aarene¹⁾. Han var gift med Ahlet Kiil, som sammen med sønnen Hans Kiil har latt altertavlen opstafere i 1764.

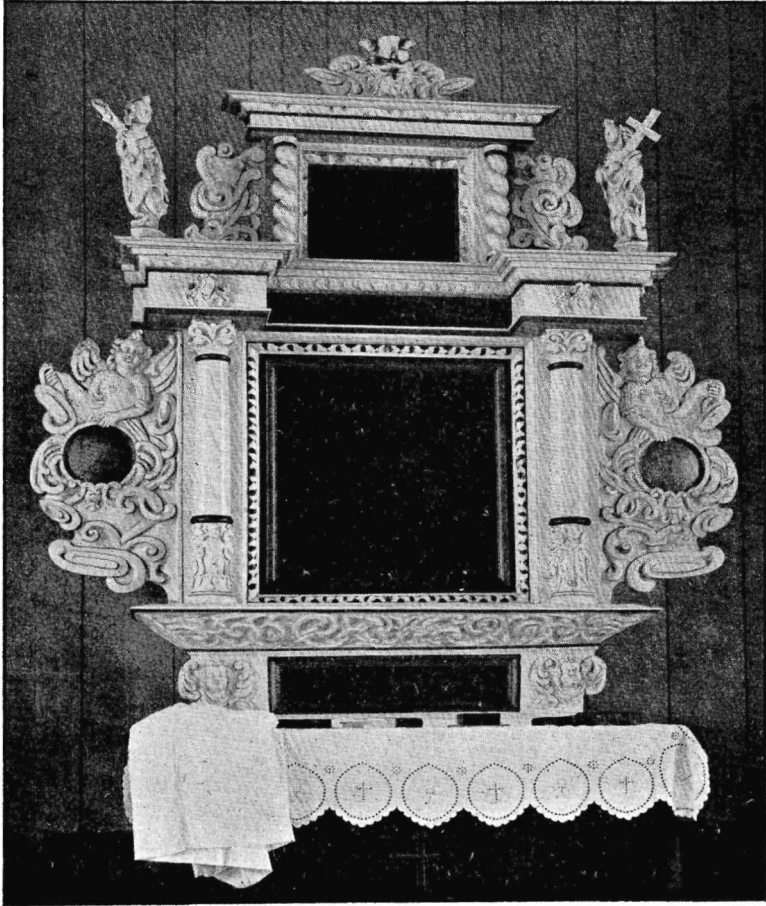

Fig. 3. Altertavle i Tromsø Sundets kirke.

1) Pantebok for Tromsø sorenskriveri.

Ifølge folketælling av 1771 var hun i nævnte aar 66 aar gammel, sønnen 36 aar¹⁾.

Paa en tavle i kirken findes følgende indskrift:
Hr. Johan Arnt Mejer

som først Huus Capellans Vocation antog Til Astafjordens Gjæld af Pastor Christen Krog Og samme Station i næsten 10 Aars Tiid Opagtede og det med Nidkjærhed og Fliid Som Pastor Residens han siden kaldet blev Til Lendvig, Hillesø og der sin tid fordrev I 23 Aar udi det ringe Brød. Tilsidst var Tromsø Provst og Pastor til sin Død.

Det ældste inventarstykke som fulgte med ved kirkens flytning, er en liten klokke som tidligere tilhørte Melvik kirke, og for nogen aar siden er overført til et gravkapel paa Gaasvær i Tromsøundet. Den har indskriften: Jacobus. Johannes. de. Campis. me. fecit † Maria. anno. dnj. m. v^e. viii (Jakob Johannes fra Kampen gjorde mig, Maria, i Herrens aar 1508).

Prækestolen er inddelt i felter, hvert av disse omgitt av søiler, over søilerne englehoder. Hver søiles øverste del er Utskaaret som en karyatidefigur. I hvert av de fire felter en av de fire evangelister, Matæus med engelen²⁾, Markus med løven³⁾, Lukas med oxen⁴⁾ og Johannes med ørnen⁵⁾.

Over prækestolen var i 1770 en himmel, som var foræret av Morten Resen, som selv hadde forarbeidet den; men den blev ødelagt ved kirkens flytning. Saavel prækestol som alter er overført fra en ældre kirke til Ole Austunsens kirke, fra

1) Mandtalslister for 1771.

2-5) Aab. 4 k. 6 —7 v. om de fire dyr, forklaret av kirkefaderen Hieronymus saaledes som billedet paa de fire evangelister: Menneskeansigtet (engelen) er Mathæus, løven Markus, oxen Lukas og ørnen Johannes. 2. Mathæus begynder sit evangelium med Jesu menneskelige slegtninger, 3. Markus begynder med røsten i ørkenen (ørkenens løve), 4. Lukas med oxen begynder med Sakarias som ofret (oksens offerdyr), 5. Johannes med ørnen begynder med høi aandelig flugt (ørnens flugt). Kirkefaderen Augustin har en lirt avvikende forklaring.

denne til Schielderups kirke og fulgte denne med flytningen til Tromsøundet.

Av lysekroner er der fem av messing, Den ældste har

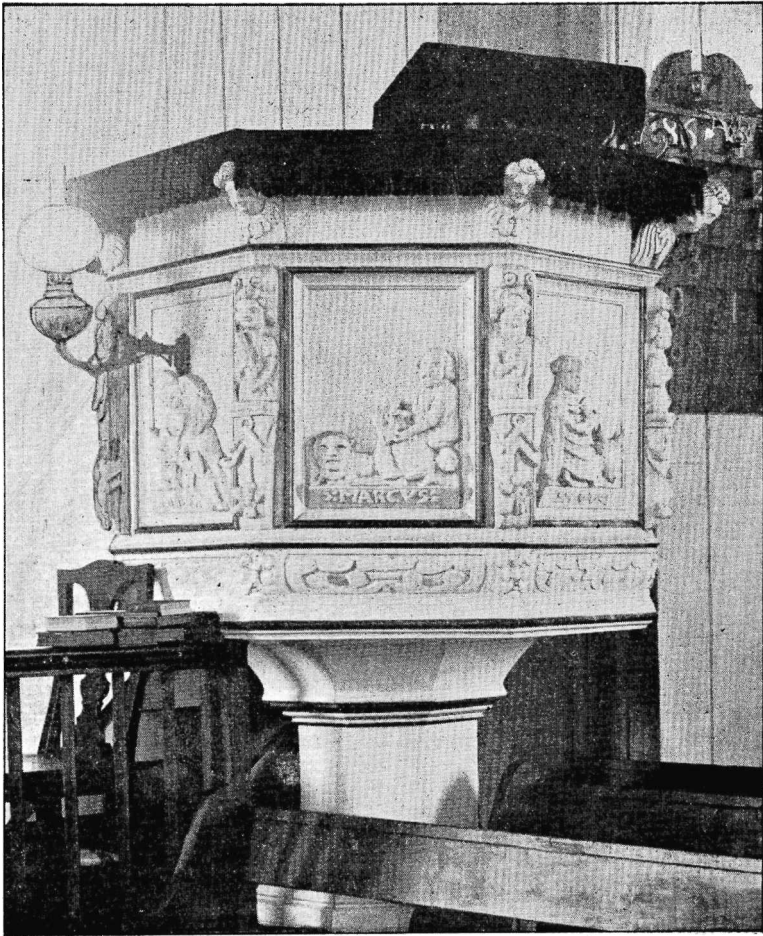

Fig. 4. Prækestol i Tromsøundets kirke.

10 armer og indskriften: Jeremias Eliassen Figenschou, Marren Torgersdatter. Anno 1714.

Den mindste har 6 armer og inskription: Hans Hansen Berg. B. O. D. 1754.

Den største av kronerne har 18 armer og følgende indskrift:

TIL GUDS ÆRE OG KIRKENS PRYD ER DENNE
KRONE FORERET AF SØREN MONSEN ANDSNES OG
BIRGITHA HANSDATTER BERG ANNO 1773.

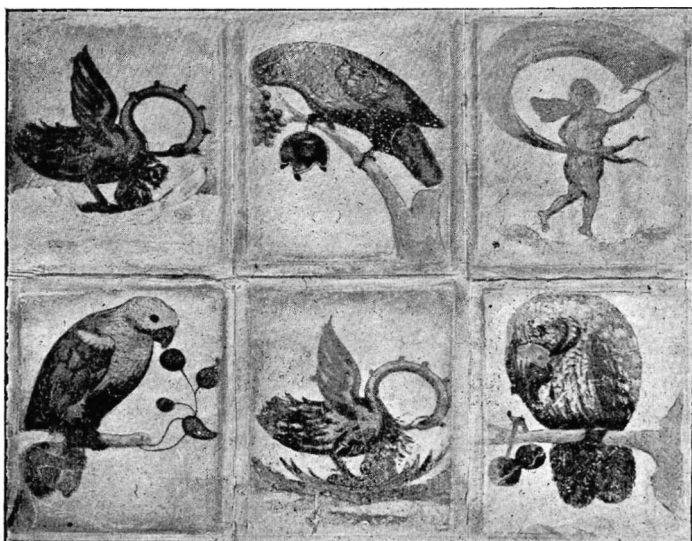

Fig. 5. Malte glaseruter fra Tromsø gamle kirke.

Den fjerde krone har 8 armer og følgende inskription:

HANS SØRENSEN STORNÆS ELISABETH EDIAS-
DATTER HAVER FORÆRET DENNE KRONE 1785.

Den femte krone hænger over indgangen til koret og har indskrift: Wilhelm Jensen Ebeltopt Søre Langnæs 1818. — Den har 14 armer.

En gammel døpefont i sakristiet har indskriften: Gullich Rasmusøn snekker 1711. Den er saaledes samtidig med Ole Audunsens kirkes opførelsestid.

Den nuværende døpefont er foræret kirken i 1864 av Johan J. Bentsen, Kristofferjord. Døpefatet er anskaffet 1866 dels ved gaver, dels ved salg av gammelt sølv, som tilhørte kirken. Hvad slags sølvgjenstande dette var, vites ikke. Døpefatet kostet 22 spd. (88 kroner). Orgelet anskaffet i 1899 ved gaver, kommunebidrag og testamentarisk gave av kjøbmand Johan Aasberg Gæver i Tromsø. Mathias Johansen Tisnes og hustru Hanna Semine Johansen forærte en sølvkande til kirken 1912. Johanna Larrine Johansen, Strømsgaard, forærte i 1916 en duk til alteret og klæde om samme. Fru apoteker Herdal i Tromsø en lignende gave 1909.

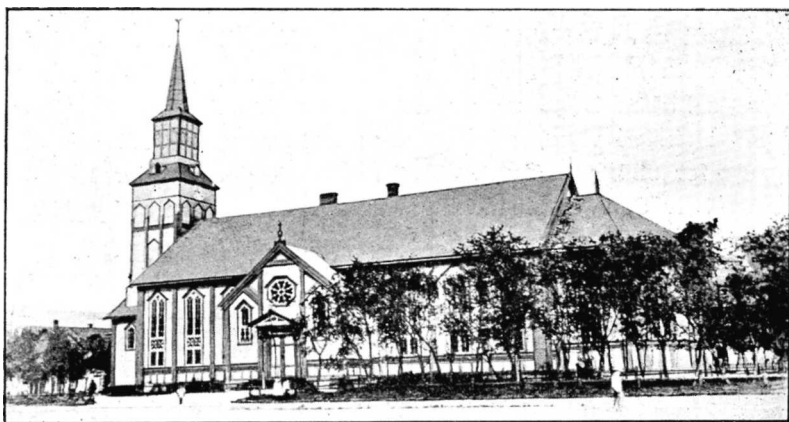

Fig. 6. Tromsø kirke,

Byens nuværende kirke er vel den største av alle de kirker som har efterfulgt den gamle Sancta Maria kirke i Troms. Allerede i 1840 aarene var der tale om at faa opført en ny kirke for byen; men først i det næste decennium be-

gyndte man for alvor at søke planen realisert. Der var forslag oppe om at bygge en kirke av graasten; men da det viste sig at en saadan vilde bli flere gange dyrere end en trækirke, faldt dette forslag i bystyret. Der blev indleveret tegninger fra arkitekt Nordan; men disse tilfredsstillet ikke alle, og der veksledes flere skrivelser mellem formandskap og stiftsdirektion samt kirkedepartementet saavel om tegninger som om tilskud av oplysningsvæsenets fond til kirkens opførelse. 21/11 1857 meddelte da stiftsdirektionen at der var bevilget 3000 spd. (12 000 kroner) og desuten et laan av oplysningsvæsenets fond paa 7000 spd. (28 000 kroner). Det følgende aar henvender man sig til departementet med anmodning om at la en arkitekt beregne hvad en graastenskirke vilde koste; en kirke av daarlig brændt mursten vilde snart ta skade i vort fugtige klima. Men man blev da staaende ved forslaget om en kirkebygning av træ, hvortil tømmeret skulde hentes fra Maalselven. Ifølge beslutning i bystyret av 11/12 1860 skulde kirken bygges efter tegning av statskonduktør Grosch. Skibet skulde være 49 alen langt, 23 1/2 alen bredt og avgi plads for 984 personer). Taarnet kunde først opføres efterat en del av den gamle kirke var nedtat, og hele bygningen skulde koste 10000 spd. (40 000 kroner).

Efterat kirkesaken hadde været drøftet og planerne forandret i flere aar, var man endelig kommet saa langt at grundstenen til den nye kirke kunde nedlægges 24/4 1860. Under grundstenen, som blev nedlagt under alterets fot, var der muret et ildfast rum av sten, og i dette blev der nedsat et skrin av fortinnet kobber. I dette nedlagdes nogen dagjældende mynter og en længere indskrift trykt paa silke, Indskriften bestod bl. a. av følgende helt ut citerede bibelsteder: 1 Kong. 5, 5. Salm. 127, 1. 2 Mos. 20, 24, samt en beretning om kirkens historie. Den hadde desuten følgende navne:

1) En senere opgave viser at kirken har 1200 sittepladser.

Nannestad, stiftamtmand, Gislesen, biskop, L. Holmboe, provst, C. Holmboe, personel kapellan, Peter Nilsen, magistrat, Nissen Drejer, toged og ordfører, Peder Hanssen, viceordfører. smed Hegbom, formand, Joachim Gæver, formand, N. J. Nilsen, postmester og formand, Nils Olsen, murmester. Indskriften oplæstes av ordføreren, og provst Holmboe holdt talen. Salmen „I Jesu navn skal al vor gjerning ske" blev Sunget. Høitideligheten overvares av en stor del av menigheten.

Kirkebygningen skred nu forholdsvis raskt frem, saa at dens indvielse kunde finde sted 1/12 1861. Kirken var endda ikke blit bordklædd eller malt utvendig, Orgelet var heller ikke færdig. Til dette skjænket konsul Aagaard og kjøbmand Chr. Dreyer hver 500 spd. (tilsammen 4000 kroner). Der var da ialt bevilget noget over 2700 spd. til orgelet. Til 4 lysekroner, 1 i koret og 3 i skibet, bevilget kjøbmand I. C. Berg senere 400 spd. (1600 kroner). Kontrakten om betalingen for det nye orgel, som byggedes av orgelbygger Jensen i Bergen og blev avleveret 1863, lød paa 2725 spd. (kroner 10 900, 00).

Kirken er opført som langkirke med halvrunder kor og taarn ved kirkens vestlige gavl under tilsyn av bygmester Evjen. Ved siden av koret er sakristiet, og kirkebygningens stil er et gudshus værdig og gjør et tiltalende indtryk. I skibet er gallerier langs begge langvægger og orgelgalleri ved skibets vestlige gavl, samt aabne stolestader i to rækker. Taket bæres av delvis utskaaret sperreverk. Indvendig er kirken malt med gult, blaåt og hvitt, koret lyserødt. Altertavlen er en kopi av Tidemands Kristi opstandelse, hvis original pryder Bragernæs kirke. Korets vinduer er prydet med glasmalerier. Prækestol og træindfatningen om maleriet over alteret er rikt utstyrt med lakering og forgyldning. Over gallerierne er der for nogen aar siden anskaffet 4 messinglysekroner over hvert galleri; de er forfærdiget av kobberslager Moe her i byen. Kirkens indre utsmykning og maling er bekostet av foreninger

og Tromsø sparebank; utvendig er den nylig blit opmalt, delvis ved et større bidrag fra konsul Conrad Holmboe.

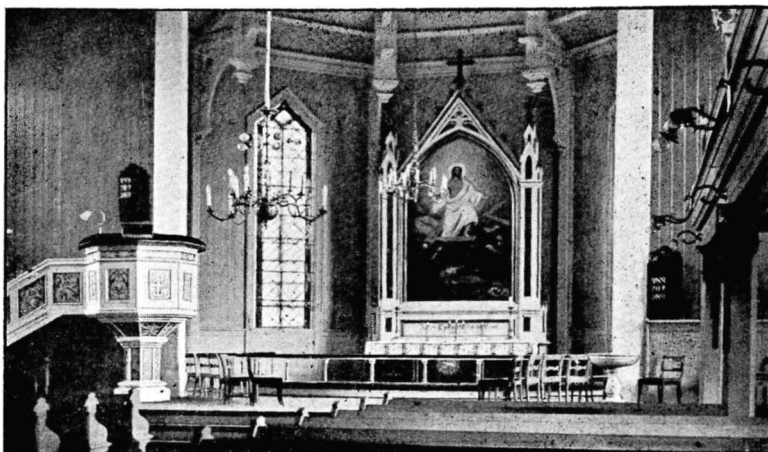

Fig. 7. Interiør fra Tromsø kirke.